

علل همسویی سیاستگذاری های امنیتی – اقتصادی فدراسیون روسیه و عربستان سعودی (۲۰۱۹-۱۹۹۹)

مریم جهانیان^۱

آرمین امینی^{*۲}

رضا شیرزادی^۳

چکیده

این پژوهش به بررسی علل همسویی سیاست‌گذاری‌های امنیتی و اقتصادی فدراسیون روسیه و عربستان سعودی در بازه زمانی ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۹ می‌پردازد. در این تحقیق، عوامل موثر بر تغییر رویکردهای دو کشور در زمینه‌های امنیتی و اقتصادی، به‌ویژه در سایه تحولات منطقه‌ای و بین‌المللی، تحلیل شده است و با استفاده از نظریه سازه‌انگاری به تبیین تغییرات در روابط دو کشور و افزایش تعاملات آنها در حوزه‌های امنیتی و اقتصادی پرداخته و تاثیر این تعاملات بر تغییر معادلات امنیتی و اقتصادی منطقه را بررسی می‌کند. از جمله موارد مهم، تحلیل نقش تحریم‌های نفتی ایران و تحولات سیاست خارجی ایالات متحده در افزایش همسویی میان روسیه و عربستان سعودی است. همچنین، به بررسی نقش عوامل ژئوپلیتیک، تغییرات در بازارهای انرژی جهانی و روابط دو کشور با سایر قدرت‌های منطقه‌ای و بین‌المللی پرداخته شده است. یافته‌های این تحقیق نشان می‌دهد که تغییرات در سیاست خارجی آمریکا، تحریم‌های نفتی ایران و تلاش‌های روسیه برای تثبیت جایگاه خود به عنوان یک قدرت بین‌المللی، از عوامل اصلی همسویی سیاست‌گذاری‌های امنیتی-اقتصادی دو کشور بوده‌اند. علاوه بر این، همگرایی منافع اقتصادی در حوزه انرژی، به‌ویژه در چارچوب اوپک پلاس، و تلاش برای ایجاد توازن در روابط با غرب نیز از دیگر عوامل موثر در این همسویی محسوب می‌شوند.

واژگان کلیدی: فدراسیون روسیه، عربستان سعودی، امنیت اقتصادی، ژئوپلیتیک، اوپک پلاس

10.22034/itr.2025.493570.2642

۳۰۳

فصلنامه

پژوهش‌های

روابط بین‌الملل،

دوره سیزدهم،

شماره چهارم،

شماره پیاپی چهل و

پنجاه و یک،

زمستان ۱۴۰۲

۱. دانشجوی دکتری گروه روابط بین‌الملل، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران

۲. عضو هیات علمی و دانشیار گروه روابط بین‌الملل، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران (نویسنده مسئول)

* arminamini8@gmail.com

۳. هیات علمی و استادیار گروه علوم سیاسی، واحد کرج، دانشگاه آزاد اسلامی، کرج، ایران

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۲/۱۲/۲۷

تاریخ دریافت: ۱۴۰۲/۲/۱۲

فصلنامه پژوهش‌های روابط بین‌الملل، دوره سیزدهم، شماره پیاپی پنجاه و یک، صص ۲۱۹-۲۰۳

مقدمه

این مقاله به بررسی علل همسویی سیاست‌گذاری‌های امنیتی و اقتصادی فدراسیون روسیه و عربستان سعودی در بازه زمانی ۱۹۹۹ تا ۲۰۱۹ می‌پردازد. همسویی میان این دو کشور در دوران اخیر به دلیل تغییرات ژئوپلیتیک و تحولات اقتصادی جهانی از اهمیت ویژه‌ای برخوردار است. در این پژوهش، دلایل و عوامل مختلفی که منجر به همگرایی دو کشور در حوزه‌های امنیتی و اقتصادی شده‌اند، بررسی خواهد شد. به‌ویژه، نقش تحریم‌های نفتی ایران مورد بررسی قرار می‌گیرد که چه تاثیری بر همسویی عربستان و روسیه داشته است. تحریم‌های نفتی ایران که توسط ایالات متحده علیه ایران اعمال شد، نقش مهمی در تغییر استراتژی‌های انرژی کشورهای منطقه ایفا کرد. این تحریم‌ها باعث شد تا روسیه و عربستان سعودی به منظور پر کردن خلا ناشی از کاهش صادرات نفت ایران، تعاملات خود را افزایش دهند علاوه بر این، تحولات سیاست خارجی ایالات متحده علیه ایران بویژه در دوران ریاست جمهوری ترامپ، به گونه‌ای بود که باعث ایجاد نوعی توازن قوا در منطقه شد و همسویی سیاست‌های روسیه و عربستان سعودی را تقویت کرد. بهار عربی نیز به عنوان یک نقطه عطف در تحولات خاورمیانه، باعث تغییر در رویکردهای امنیتی دو کشور شد. این تحولات، منجر به افزایش نگرانی‌های امنیتی عربستان و تمایل به همکاری بیشتر با روسیه در راستای مدیریت بحران‌های منطقه‌ای شد. روسیه و عربستان سعودی با هدف ایجاد توازن قدرت در مقابل نفوذ یک‌جانبه آمریکا و ایجاد ثبات در بازار جهانی انرژی، همگرایی بیشتری در سیاست‌های خود ایجاد کرده‌اند. از عوامل مهم این همگرایی می‌توان به سیاست‌های ژئواکونومیک روسیه و تلاش عربستان برای افزایش نقش منطقه‌ای خود اشاره کرد. روسیه و عربستان سعودی با هدف ایجاد توازن قدرت در مقابل نفوذ یک‌جانبه آمریکا و ایجاد ثبات در بازار جهانی انرژی، همگرایی بیشتری در سیاست‌های خود ایجاد کرده‌اند. از عوامل مهم این همگرایی می‌توان به سیاست‌های ژئواکونومیک روسیه و تلاش عربستان برای افزایش نقش منطقه‌ای خود اشاره کرد. در این مقاله از چشم انداز نظری سازه‌انگاری به بررسی مساله پرداخته می‌شود. نظریه سازه‌انگاری بر این اصل تأکید دارد که هویت‌ها و منافع کشورها در بستر تعاملات اجتماعی شکل می‌گیرند و به همین دلیل نگرش‌ها و

باورهای نخبگان سیاسی نقش تعیین‌کننده‌ای در سیاست‌گذاری‌های کشورهای ایفا می‌کنند (Wendt, 1999). در این چارچوب، روسیه و عربستان سعودی به عنوان دو بازیگر کلیدی در نظام بین‌الملل، با تعاملات مداوم و تغییرات در نگرش‌های نخبگان خود، به همگرایی در حوزه‌های امنیتی و اقتصادی دست یافته‌اند. تعاملات میان نخبگان سیاسی روسیه و عربستان سعودی و تغییراتی که در دیدگاه‌ها و باورهای آنها در مورد مسائل امنیتی و اقتصادی به وجود آمده است، منجر به شکل‌گیری سیاست‌هایی همسو و هم‌راستا شده است. این تغییرات شامل درک مشترک از تهدیدهای منطقه‌ای و جهانی، اهمیت همکاری برای حفظ ثبات در بازار انرژی، و نیاز به مقابله با نفوذ قدرت‌های غربی به‌ویژه ایالات متحده بوده است. (Finnemore, 1998) این تغییرات در نگرش‌ها باعث شده است که نخبگان دو کشور به دنبال سیاست‌هایی باشند که بتواند منافع مشترک آنها را تضمین کند. در این چارچوب، نظریه سازه‌انگاری تأکید می‌کند که چگونگی نخبگان سیاسی با توجه به ساختارهای بین‌المللی و تحولات منطقه‌ای، هویت‌ها و منافع جدیدی برای کشور خود تعریف می‌کنند. در مورد روسیه و عربستان سعودی، این تعاملات و تغییرات به ایجاد درک مشترک از تهدیدات امنیتی و فرصت‌های اقتصادی منجر شده است، به‌گونه‌ای که هر دو کشور تلاش کرده‌اند از این فرصت‌ها برای تقویت موقعیت خود در نظام بین‌الملل استفاده کنند. (Hopf, 1998)

۱. سیاست‌های ژئواکونومیک روسیه

سیاست‌های ژئواکونومیک روسیه در راستای افزایش نفوذ در بازار انرژی جهانی و همچنین به دست آوردن سهم بیشتر از بازارهای انرژی منطقه‌ای، از عوامل کلیدی همسویی با عربستان سعودی بوده است. روسیه به عنوان یکی از بزرگ‌ترین تولیدکنندگان نفت و گاز جهان، همواره به دنبال تقویت موقعیت خود در بازار انرژی بوده و این تلاش‌ها با نیاز عربستان به همکاری برای کنترل قیمت‌های جهانی نفت همخوانی داشته است. علاوه بر این، روسیه به دنبال گسترش همکاری‌های اقتصادی و انرژی با دیگر کشورهای خاورمیانه بوده است تا با ایجاد توازن در برابر تحریم‌های غرب، به منافع ملی خود دست یابد. (Bradshaw, 2014: 45) یکی دیگر از ابعاد

سیاست‌های ژئواکونومیک روسیه، ایجاد شراکت‌های استراتژیک با کشورهای تولیدکننده نفت و گاز منطقه بوده است. روسیه با استفاده از دیپلماسی انرژی، به دنبال ایجاد وابستگی‌های متقابل اقتصادی و امنیتی با این کشورها است تا از نفوذ غرب در بازارهای انرژی منطقه بکاهد. به عنوان مثال، همکاری روسیه با عربستان سعودی در قالب اوپک پلاس نه تنها به تنظیم قیمت‌های جهانی نفت کمک کرده است، بلکه موجب تقویت روابط استراتژیک میان این دو کشور شده است. (Mitrova, 2019: 8) همچنین، روسیه تلاش کرده است تا با توسعه زیرساخت‌های انرژی مانند خطوط لوله انتقال گاز و نفت به اروپا و آسیا، نقش خود را به عنوان یک تامین‌کننده پایدار و قابل اعتماد در بازار جهانی انرژی تقویت کند. این سیاست‌ها باعث شده است که روسیه به عنوان یک بازیگر کلیدی در تعیین سیاست‌های انرژی جهانی مطرح شود و همزمان به افزایش همسویی با کشورهای منطقه‌ای مانند عربستان سعودی نیز کمک کند (Henderson, 2016). به طور کلی، سیاست‌های ژئواکونومیک روسیه نه تنها به دنبال افزایش سهم این کشور در بازارهای انرژی جهانی است، بلکه همچنین به دنبال ایجاد توازن در برابر فشارهای غربی و گسترش نفوذ اقتصادی و سیاسی خود در خاورمیانه است. این استراتژی‌ها به همگرایی بیشتر با عربستان سعودی کمک کرده و موجب تقویت روابط دو کشور در حوزه‌های اقتصادی و امنیتی شده است. (Baev, 2018)

۲. تلاش عربستان برای افزایش نقش منطقه‌ای

عربستان سعودی در دهه‌های اخیر به دنبال تقویت نقش و نفوذ خود در منطقه خاورمیانه بوده است. این تلاش‌ها با هدف مقابله با تهدیدات امنیتی ناشی از تحولات منطقه‌ای، از جمله بهار عربی، نفوذ ایران در کشورهای همسایه، و افزایش حضور بازیگران غیردولتی در صحنه سیاسی منطقه صورت گرفته است (Gause, 2011). عربستان با اتخاذ سیاست‌های متعددی از جمله تقویت نیروهای نظامی، مشارکت در ائتلاف‌های منطقه‌ای، و افزایش سرمایه‌گذاری‌های اقتصادی در کشورهای همسایه، به دنبال تثبیت نقش خود به عنوان یک بازیگر برجسته منطقه‌ای بوده است (Cordesman, 2009: 12). اقدامات کلیدی عربستان سعودی در راستای تقویت موقعیت منطقه‌ای خود، مدرنیزاسیون و توسعه ظرفیت‌های نظامی بوده است. عربستان با خرید

تسلیمات پیشرفته از ایالات متحده و دیگر کشورهای غربی، تلاش کرده است تا قابلیت‌های دفاعی و تهاجمی خود را افزایش دهد و از این طریق نفوذ منطقه‌ای خود را تقویت کند. این سرمایه‌گذاری‌ها به عربستان اجازه داده‌اند تا به عنوان یک بازیگر مهم نظامی در منطقه عمل کرده و نقش برجسته‌تری در ائتلاف‌های نظامی منطقه‌ای ایفا کند (Bronson, 2006). همچنین، روابط عربستان با روسیه به عنوان یکی از ابزارهای کلیدی برای تقویت موقعیت منطقه‌ای خود مورد توجه قرار گرفته است. عربستان با درک اهمیت همکاری با روسیه به عنوان یک بازیگر قدرتمند جهانی، به ویژه در حوزه انرژی و امنیت، به دنبال تقویت روابط خود با این کشور بوده است. این همکاری‌ها، از جمله همکاری در چارچوب اوپک پلاس و توافقات مربوط به توسعه فناوری‌های انرژی، به عربستان کمک کرده است تا نفوذ منطقه‌ای خود را تقویت کند و با چالش‌های امنیتی و اقتصادی مواجه شود. (Katz, 2020: 41) در کنار تلاش‌های نظامی و همکاری‌های استراتژیک با روسیه، عربستان سعودی در تلاش بوده است تا با افزایش تعاملات دیپلماتیک و اقتصادی با دیگر قدرت‌های منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای، توازن قوا را در منطقه به نفع خود تغییر دهد. این تلاش‌ها شامل مذاکرات متعدد با روسیه و دیگر کشورهای تاثیرگذار در حوزه‌های امنیتی و اقتصادی بوده است که نقش مهمی در مقابله با نفوذ ایران و افزایش حضور نظامی آمریکا در منطقه ایفا کرده است. (Blanchard, 2019) علاوه بر این، عربستان سعودی با سرمایه‌گذاری در زیرساخت‌های اقتصادی کشورهای منطقه، از جمله پروژه‌های بزرگ اقتصادی در مصر و اردن، به دنبال ایجاد وابستگی‌های اقتصادی و افزایش نفوذ خود در کشورهای همسایه بوده است. (Krane, 2019: 52) در نهایت، سیاست‌های عربستان سعودی برای افزایش نقش منطقه‌ای خود ترکیبی از تقویت نیروهای نظامی، ایجاد ائتلاف‌های استراتژیک، توسعه روابط با قدرت‌های جهانی مانند روسیه و ایالات متحده، و سرمایه‌گذاری اقتصادی در کشورهای همسایه بوده است. این اقدامات به عربستان کمک کرده‌اند تا نقش خود را به عنوان یک بازیگر کلیدی و تاثیرگذار در منطقه خاورمیانه تقویت کند و با چالش‌های امنیتی و اقتصادی متعددی که در سال‌های اخیر با آن مواجه بوده است، مقابله کند.

۳. عربستان و روسیه در بازار جهانی انرژی

بازار جهانی انرژی به عنوان یکی از مهم‌ترین عوامل همگرایی میان روسیه و عربستان سعودی عمل کرده است. هر دو کشور به عنوان بزرگ‌ترین تولیدکنندگان نفت در جهان، با هدف حفظ ثبات در بازار جهانی و جلوگیری از نوسانات شدید قیمت نفت، به همکاری‌های استراتژیک روی آورده‌اند. این همکاری‌ها نه تنها به تثبیت قیمت‌ها کمک کرده، بلکه باعث افزایش نفوذ این دو کشور در سیاست‌گذاری‌های جهانی انرژی شده است. (Stevens, 2015: 34) همکاری‌های استراتژیک روسیه و عربستان سعودی در زمینه انرژی نه تنها در قالب اوپک پلاس بلکه در سایر نشست‌ها و سازمان‌های بین‌المللی نیز مشهود بوده است. این دو کشور با بهره‌گیری از قدرت تولید نفت خود، سعی کرده‌اند نفوذ خود را در سازمان‌های بین‌المللی مانند اوپک، اوپک پلاس، و همچنین مجمع کشورهای صادرکننده گاز (GECF) افزایش دهند. این همکاری‌ها باعث شده است که روسیه و عربستان سعودی بتوانند به عنوان بازیگران کلیدی در سیاست‌های جهانی انرژی نقش ایفا کنند و در مواجهه با بحران‌های اقتصادی، اقدامات مشترکی را برای حفظ ثبات بازار انرژی به کار گیرند. (Mitrova, 2018: 66) یکی از اهداف اصلی این همکاری‌ها، مقابله با فشارهای اقتصادی ناشی از کاهش تقاضای جهانی نفت و همچنین جلوگیری از تأثیر تحریم‌های غربی بر اقتصاد روسیه بوده است. روسیه و عربستان سعودی با هماهنگی در تولید و صادرات نفت، تلاش کرده‌اند تا به نحوی از نوسانات شدید قیمت نفت جلوگیری کرده و از اقتصادهای خود در برابر تکانه‌های جهانی محافظت کنند. (Rzhevskiy, 2021: 24) در نتیجه، بازار جهانی انرژی به عنوان بستری برای همکاری و همگرایی استراتژیک میان روسیه و عربستان سعودی عمل کرده است و این همکاری‌ها توانسته‌اند به تثبیت موقعیت این دو کشور در سیاست‌های انرژی جهانی کمک کنند. این اتحاد استراتژیک در حوزه انرژی به روسیه و عربستان این امکان را داده است که در شرایط بحرانی اقتصادی و سیاسی، به عنوان وزنه‌ای برای تثبیت قیمت‌های جهانی و مقابله با نفوذ رقبای غربی عمل کنند.

۴. موازنه در مقابل آمریکا

یکی از اهداف اصلی همگرایی میان روسیه و عربستان سعودی، ایجاد توازن قدرت در مقابل نفوذ یک‌جانبه آمریکا در منطقه بوده است. نقش برجسته ایالات متحده در سیاست‌های خاورمیانه و تلاش مستمر برای کنترل منابع انرژی منطقه، به عنوان یکی از چالش‌های اصلی برای هر دو کشور روسیه و عربستان مطرح بوده است (Bromley, 1991: 67).
به دنبال ایجاد نوعی توازن قوا بوده‌اند که بتواند اثرات سیاست‌های آمریکا را خنثی کند و مانع از یک‌جانبه‌گرایی واشنگتن در منطقه شود. این توازن به دو کشور اجازه داده است تا در برابر فشارهای سیاسی و اقتصادی آمریکا، مقاومت بیشتری نشان دهند و سیاست‌های مستقلی را دنبال کنند. روسیه، به عنوان یک قدرت جهانی که به دنبال بازگرداندن نفوذ خود به خاورمیانه بوده است، با استفاده از روابط خود با عربستان سعودی به عنوان یک بازیگر کلیدی در اوپک، سعی در کاهش نفوذ آمریکا در بازارهای انرژی و سیاست‌های منطقه‌ای داشته است. (Mearsheimer, 2001: 98) از سوی دیگر، عربستان سعودی با هدف حفظ استقلال سیاسی و تقویت نقش خود به عنوان یک قدرت منطقه‌ای، به همکاری با روسیه در زمینه‌های امنیتی و اقتصادی روی آورده است.
عربستان سعودی و روسیه همچنین تلاش کرده‌اند تا از طریق هماهنگی‌های اقتصادی و نظامی، از نفوذ آمریکا در حوزه‌های کلیدی خاورمیانه جلوگیری کنند. به عنوان مثال، همکاری‌های نظامی دو کشور و توافقات مربوط به فروش سامانه‌های دفاعی، به عربستان این امکان را داده است که در مقابله با تهدیدات امنیتی منطقه‌ای و فشارهای آمریکا، به ظرفیت‌های نظامی خود بيفزاید. (Gvosdev, 2014) این رویکرد مشترک به توازن قوا در مقابل آمریکا، به هر دو کشور اجازه داده است که در برابر سیاست‌های تحریمی و فشارهای بین‌المللی واشنگتن، مقاومت بیشتری نشان دهند و در عین حال سیاست‌های مستقلی را در راستای منافع ملی خود دنبال کنند. این همکاری‌ها باعث شده‌اند که روسیه و عربستان سعودی بتوانند نقش‌های خود را به عنوان بازیگران کلیدی و تأثیرگذار در سیاست‌های منطقه‌ای و جهانی تقویت کنند.

۳۰۹

روابط بین‌الملل

علل همسویی
سیاستگذاری‌های
امنیتی - اقتصادی
فدراسیون روسیه و
عربستان سعودی
(۲۰۱۹-۱۹۹۹)

۵. همکاری در چارچوب اوپک پلاس

همکاری دو کشور در چارچوب اوپک پلاس و فروش سامانه‌های دفاعی نیز از دیگر ابعاد همسویی میان آنها بوده است. اوپک پلاس به عنوان یکی از مهم‌ترین نهادهای تنظیم تولید نفت، به روسیه و عربستان سعودی این امکان را داده است که با تنظیم سطح تولید نفت و کنترل قیمت‌ها، ثبات بازار جهانی انرژی را تضمین کنند (Fattouh, 2019). این همکاری نه تنها به هر دو کشور کمک کرده تا به اهداف مشترک خود در حفظ ثبات بازار انرژی برسند، بلکه از منظر ژئوپلیتیکی نیز به آنها قدرت بیشتری در تعاملات بین‌المللی بخشیده است. علاوه بر اوپک پلاس، فروش سامانه‌های دفاعی و همکاری‌های نظامی میان روسیه و عربستان سعودی نیز بعد دیگری از همگرایی میان این دو کشور بوده است. روسیه با فروش سامانه‌های پیشرفته دفاعی به عربستان سعودی، به تقویت توان دفاعی این کشور کمک کرده و از سوی دیگر، عربستان سعودی نیز با تکیه بر این همکاری‌ها توانسته است نفوذ خود را در منطقه خاورمیانه تقویت کند و با تهدیدات امنیتی مواجه شود. (Bitzinger, 2020: 11) این همکاری‌ها نه تنها به حفظ ثبات بازار انرژی کمک کرده، بلکه به هر دو کشور امکان داده است که در مواجهه با بحران‌های منطقه‌ای و بین‌المللی، توان دفاعی خود را افزایش دهند و از نفوذ دیگر قدرت‌ها در منطقه کاسته و به عنوان بازیگران کلیدی در سیاست‌های امنیتی و اقتصادی منطقه‌ای مطرح شوند. روسیه و عربستان سعودی همچنین تلاش کرده‌اند تا از این همکاری‌ها برای ایجاد توازن قوا در مقابل رقبای منطقه‌ای و فرامنطقه‌ای بهره بگیرند و به تقویت روابط استراتژیک خود در حوزه‌های اقتصادی و نظامی بپردازند.

۶. تاریخچه روابط روسیه و عربستان سعودی پیش از ۱۹۹۹

مروری بر روابط تاریخی این دو کشور از دوران جنگ سرد تا فروپاشی اتحاد جماهیر شوروی و همچنین دوره‌ای که عربستان سعودی و روسیه سعی در عادی‌سازی روابط خود داشتند، می‌تواند به درک بهتر پیشینه و مبنای همسویی‌های اخیر کمک کند. در دوران جنگ سرد، روابط میان دو کشور تحت تأثیر فضای دوقطبی جهانی و نقش اتحاد جماهیر شوروی در حمایت از کشورهای عربی دیگر مانند مصر و سوریه بود (Rumer, 1989). اتحاد جماهیر شوروی از بسیاری از کشورهای عربی حمایت نظامی و اقتصادی

می‌کرد، در حالی که عربستان سعودی به عنوان متحد نزدیک ایالات متحده، در سمت دیگر این تقابل ژئوپلیتیکی قرار داشت. این تضاد منافع، باعث شد تا روابط میان دو کشور در آن دوره بسیار محدود و پرتنش باشد. پس از فروپاشی شوروی، روسیه و عربستان سعودی به تدریج به سمت عادی‌سازی روابط حرکت کردند، به‌ویژه پس از پایان جنگ سرد و تغییر رویکردهای ژئوپلیتیکی روسیه. این دوران جدید با تمایل روسیه به حضور در بازارهای انرژی خاورمیانه و تمایل عربستان به کاهش تنش‌ها و ایجاد همکاری در حوزه انرژی همراه شد. (Trenin, 2018) روسیه که با مشکلات اقتصادی پس از فروپاشی شوروی مواجه بود، به دنبال بازارهای جدید و فرصت‌های همکاری در خاورمیانه بود. در همین راستا، عربستان سعودی نیز به دنبال تقویت روابط خود با روسیه به عنوان یک بازیگر مهم جهانی و کاهش وابستگی‌های خود به غرب بود. در دهه ۱۹۹۰، با تغییرات ژئوپلیتیکی جهانی و کاهش تنش‌های دوران جنگ سرد، دو کشور شروع به برقراری روابط دیپلماتیک و اقتصادی کردند. این دوره شاهد نخستین مذاکرات اقتصادی و توافقات اولیه در زمینه انرژی میان روسیه و عربستان بود. در سال ۱۹۹۴، روابط دیپلماتیک رسمی میان دو کشور برقرار شد و این آغاز یک دوره جدید از همکاری‌های اقتصادی و سیاسی بود که پایه‌های همسویی‌های بعدی را شکل داد. (Yegorova, 2005) در این دوره، هر دو کشور به دنبال یافتن نقاط مشترک برای همکاری در حوزه‌هایی همچون انرژی، تجارت و امنیت منطقه‌ای بودند. عربستان سعودی از طریق این همکاری‌ها به دنبال تقویت موقعیت خود در برابر تهدیدات منطقه‌ای و افزایش نفوذ خود در سازمان‌های بین‌المللی بود. روسیه نیز به دنبال حضور موثرتر در خاورمیانه و بازیابی نقش ژئوپلیتیکی خود در این منطقه بود. به این ترتیب، روابط میان دو کشور به تدریج به سوی همسویی در حوزه‌های مختلف، از جمله انرژی و امنیت، پیش رفت. (Said, 2012) این دوره از روابط روسیه و عربستان سعودی نشان‌دهنده یک تغییر بزرگ در رویکردهای دو کشور نسبت به یکدیگر بود. از تقابل در دوران جنگ سرد به همکاری در حوزه انرژی و امنیت، این تغییرات نه تنها بر مبنای منافع اقتصادی بلکه بر اساس ضرورت‌های ژئوپلیتیکی و امنیتی صورت گرفت. به‌ویژه،

نقش روسیه در بازار انرژی و تلاش عربستان برای ایجاد توازن در برابر قدرت‌های غربی، از جمله عوامل کلیدی در پیشبرد این روابط بود.

۷. تأثیرات اقتصادی همسویی سیاست‌ها بر بازار انرژی

همسویی سیاست‌های روسیه و عربستان سعودی بر بازارهای انرژی تأثیر عمیقی گذاشته است. این همسویی به ویژه در قالب اوپک پلاس، باعث تنظیم تولید نفت و کنترل قیمت‌ها در زمان‌های بحران شده است. به عنوان مثال، در دوران بحران نفتی سال ۲۰۲۰ که ناشی از پاندمی کرونا بود، این دو کشور با توافق بر سر کاهش تولید نفت، به تثبیت قیمت‌ها و جلوگیری از سقوط شدید بازار جهانی کمک کردند (Fattouh, 2020). (۸همچنین، این همسویی باعث شده است که دیگر کشورهای تولیدکننده نفت نیز به سیاست‌های تولید و قیمت‌گذاری اوپک پلاس تن دهند و این نقش روسیه و عربستان را در سیاست‌گذاری انرژی جهانی تقویت کند. همچنین، این همکاری در راستای کاهش رقابت‌های اقتصادی میان کشورهای تولیدکننده نفت و جلوگیری از سیاست‌های تخریبی قیمتی که می‌تواند به ضرر تولیدکنندگان اصلی باشد، بسیار مؤثر بوده است. به عنوان مثال، در سال ۲۰۱۶ نیز روسیه و عربستان سعودی توافق کردند که برای جلوگیری از اشباع بازار و کاهش شدید قیمت‌ها، تولید نفت خود را به میزان قابل توجهی کاهش دهند (Fattouh, 2017). این توافق‌ها به عنوان نمونه‌هایی از سیاست‌های مشترک دو کشور برای مدیریت بازار نفت جهانی و تثبیت درآمدهای نفتی، به تقویت روابط اقتصادی و سیاسی میان آنها کمک کرده است. از دیگر اثرات همسویی سیاست‌های اقتصادی میان روسیه و عربستان سعودی می‌توان به تأثیر آن بر سرمایه‌گذاری‌های مشترک در بخش انرژی اشاره کرد. به عنوان مثال، دو کشور در پروژه‌های مشترک در حوزه نفت و گاز، به ویژه در مناطقی همچون سیبری و منطقه خلیج فارس، سرمایه‌گذاری کرده‌اند. این سرمایه‌گذاری‌ها نه تنها به تقویت همکاری‌های اقتصادی بین دو کشور کمک کرده، بلکه به توسعه فناوری‌های انرژی و افزایش کارایی تولید و استخراج منابع انرژی نیز منجر شده است (Mitrova, 2021).

همچنین، همسویی سیاست‌های انرژی میان روسیه و عربستان سعودی باعث شده است که این دو کشور بتوانند نفوذ بیشتری در سیاست‌گذاری‌های بین‌المللی انرژی به دست

آورند. به عنوان نمونه، تلاش‌های مشترک آنها در چارچوب اوپک پلاس، به افزایش وزن این سازمان در تصمیم‌گیری‌های جهانی انرژی منجر شده است. این همکاری‌ها به روسیه و عربستان این امکان را داده است که به عنوان رهبران کلیدی در تنظیم عرضه و تقاضای جهانی نفت عمل کنند و از این طریق نه تنها به منافع اقتصادی خود برسند، بلکه نفوذ خود را در صحنه بین‌المللی افزایش دهند. (Stevens, 2022: 10) در نهایت، این همسویی در سیاست‌های انرژی به هر دو کشور کمک کرده است که در برابر فشارهای اقتصادی و تحریم‌های بین‌المللی مقاومت بیشتری نشان دهند. به ویژه روسیه، که با تحریم‌های گسترده غرب مواجه بوده است، از این همکاری‌ها برای کاهش تأثیرات منفی تحریم‌ها و حفظ جایگاه خود در بازار جهانی نفت بهره‌برداری کرده است. این اتحاد استراتژیک میان روسیه و عربستان سعودی نشان‌دهنده یک تغییر مهم در نظم ژئوپلیتیک انرژی است که می‌تواند در آینده نیز به عنوان یک الگو برای همکاری میان دیگر تولیدکنندگان نفت مورد استفاده قرار گیرد.

۸. نقش بازیگران غیردولتی و گروه‌های منطقه‌ای

تأثیر بازیگران غیردولتی مانند شبه‌نظامیان در عراق، سوریه، و یمن نیز در روابط روسیه و عربستان سعودی نقش مهمی داشته است. این بازیگران اغلب به عنوان ابزارهایی برای افزایش نفوذ منطقه‌ای توسط کشورهای مختلف مورد استفاده قرار گرفته‌اند. عربستان سعودی و روسیه در تلاش بوده‌اند تا با تنظیم سیاست‌های خود در راستای مقابله با این گروه‌ها، به منافع مشترک خود دست یابند. به عنوان مثال، در سوریه، روسیه از طریق حمایت از دولت بشار اسد به مقابله با گروه‌های مسلح پرداخته، در حالی که عربستان سعودی با حمایت از برخی گروه‌های مخالف سعی در تقویت نفوذ خود در این کشور داشته است. (Phillips, 2016: 24) همچنین در یمن، حضور شبه‌نظامیان حوثی که توسط ایران حمایت می‌شوند، باعث نگرانی‌های امنیتی مشترک برای عربستان و روسیه شده است. عربستان سعودی به عنوان حامی دولت رسمی یمن و با هدف مقابله با نفوذ ایران، به دخالت نظامی در این کشور پرداخته است. از سوی دیگر، روسیه نیز به دنبال حفظ توازن قوا و جلوگیری از افزایش نفوذ غرب و ایران در این منطقه بوده و از راهکارهای دیپلماتیک برای کاهش تنش‌ها استفاده کرده است. (Salisbury, 2017: 16) در عراق نیز،

نقش شبه‌نظامیان شیعه که تحت حمایت ایران هستند، به عنوان یکی از عوامل اصلی نگرانی‌های امنیتی برای عربستان سعودی مطرح بوده است. عربستان سعودی با تلاش برای تقویت روابط خود با دولت عراق و سرمایه‌گذاری در بازسازی این کشور، سعی کرده است نفوذ ایران را در عراق کاهش دهد. در مقابل، روسیه با استفاده از دیپلماسی و روابط نظامی با دولت عراق، به دنبال افزایش نفوذ خود در این کشور و تقویت همکاری‌های امنیتی و اقتصادی بوده است. (Knights, 2020) به طور کلی، نقش بازیگران غیردولتی و گروه‌های منطقه‌ای به عنوان یک عامل پیچیده در روابط روسیه و عربستان سعودی مطرح بوده است. این بازیگران نه تنها به عنوان تهدیدات امنیتی، بلکه به عنوان ابزارهایی برای گسترش نفوذ ژئوپلیتیکی توسط کشورهای مختلف مورد استفاده قرار گرفته‌اند. روسیه و عربستان سعودی با تنظیم سیاست‌های خود برای مقابله با نفوذ این گروه‌ها، سعی کرده‌اند به نوعی توازن در منطقه دست یابند و منافع مشترک خود را تأمین کنند. این تعاملات نشان‌دهنده پیچیدگی‌های موجود در روابط بین‌المللی و اهمیت نقش بازیگران غیردولتی در سیاست‌گذاری‌های امنیتی و منطقه‌ای است.

۹. چالش‌ها و تنش‌های بالقوه در همکاری روسیه و عربستان

همکاری میان روسیه و عربستان سعودی خالی از چالش و تنش نبوده است. یکی از چالش‌های اصلی، رقابت بر سر نفوذ در بازارهای انرژی اروپا و آسیا است. هر دو کشور به دنبال افزایش سهم خود در این بازارها هستند و این مسئله می‌تواند به تضاد منافع منجر شود. علاوه بر این، تفاوت دیدگاه‌ها در رابطه با بحران سوریه و نقش ایران در منطقه نیز باعث تنش‌هایی میان این دو کشور شده است. (Kozhanov, 2016: 4) یکی دیگر از چالش‌های مهم، روابط هر دو کشور با دیگر قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی است. روسیه و عربستان سعودی هر یک به نحوی به دنبال حفظ منافع خود در برابر نفوذ قدرت‌های غربی و دیگر بازیگران منطقه‌ای مانند ایران و ترکیه هستند. این امر باعث ایجاد تضادهایی در سیاست‌های منطقه‌ای دو کشور شده است. به عنوان مثال، روسیه روابط نزدیکی با ایران دارد، در حالی که عربستان سعودی ایران را به عنوان بزرگ‌ترین تهدید امنیتی خود در منطقه می‌بیند. این تفاوت در دیدگاه‌ها به ویژه در مورد بحران سوریه و یمن، موجب شده است که در برخی موارد دو کشور نتوانند به توافق

کامل برسند. (Tabatabai, 2019) در حوزه اقتصادی نیز، رقابت برای جذب سرمایه‌گذاری‌های خارجی و توسعه زیرساخت‌های انرژی از دیگر چالش‌های روابط روسیه و عربستان است. هر دو کشور به دنبال جذب سرمایه‌گذاری‌های کلان برای توسعه صنایع نفت و گاز خود هستند و این امر می‌تواند به رقابت مستقیم میان آنها منجر شود. با این حال، همکاری‌های اقتصادی مشترک، به ویژه در چارچوب اوپک پلاس، تلاش‌هایی برای کاهش این تنش‌ها و ایجاد فرصت‌های مشترک برای توسعه اقتصادی دو کشور به همراه داشته است. (Stevens, 2021) با این حال، تمایل به حفظ ثبات در بازار انرژی و مقابله با نفوذ آمریکا، به عنوان انگیزه‌ای برای مدیریت این تنش‌ها عمل کرده است. هر دو کشور دریافته‌اند که همگرایی در حوزه انرژی و امنیت می‌تواند به آنها کمک کند تا نقش برجسته‌تری در معادلات جهانی ایفا کنند و از تأثیرات منفی تحریم‌ها و فشارهای بین‌المللی کاسته شود. این انگیزه‌ها باعث شده است که علیرغم چالش‌ها، روسیه و عربستان سعودی همچنان به همکاری‌های استراتژیک خود ادامه دهند و راهکارهایی برای مدیریت تنش‌های بالقوه بیابند. (Mearsheimer, 2022: 2)

۱۰. نقش ایران در همسویی سیاست‌های روسیه و عربستان

ایران به عنوان یک عامل مشترک نگرانی برای هر دو کشور روسیه و عربستان سعودی نقش داشته است. از یک سو، روسیه و ایران در زمینه‌های نظامی و سیاسی در سوریه همکاری کرده‌اند، اما از سوی دیگر، رقابت ایران با عربستان سعودی در منطقه، به ویژه در یمن، عراق، و لبنان، باعث نگرانی‌های مشترک میان روسیه و عربستان شده است. نفوذ ایران در یمن از طریق حمایت از حوثی‌ها، به ویژه در مقابله با ائتلاف تحت رهبری عربستان، موجب نگرانی‌های امنیتی و افزایش تنش‌ها در منطقه شده است. همچنین، حضور شبه‌نظامیان شیعه تحت حمایت ایران در عراق و افزایش نفوذ ایران در لبنان، تهدیداتی برای منافع عربستان سعودی در منطقه ایجاد کرده است. (Riedel, 2018) این نگرانی‌ها به روسیه و عربستان انگیزه داده است تا با همکاری در زمینه‌های انرژی، امنیتی و حتی در حوزه‌های سیاسی، توازن قدرت را به نفع خود تغییر دهند و نفوذ ایران را محدود کنند. به عنوان مثال، همکاری‌های روسیه و عربستان در چارچوب اوپک پلاس به هر دو کشور کمک کرده است تا قدرت اقتصادی و انرژی خود را در مقابله با نفوذ

ایران تقویت کنند. همچنین، تلاش‌های مشترک برای مدیریت بحران‌های منطقه‌ای و کاهش تنش‌ها در سوریه و عراق به ایجاد نوعی توازن در مقابل قدرت رو به رشد ایران کمک کرده است. (Chubin, 2019) به طور کلی، نگرانی‌های مشترک در مورد نقش و نفوذ ایران، به عنوان عاملی موثر در همگرایی سیاست‌های روسیه و عربستان سعودی عمل کرده است. این همگرایی، نه تنها در حوزه انرژی، بلکه در تقویت روابط امنیتی و سیاسی نیز نقش داشته است. روسیه با مدیریت روابط خود با ایران و عربستان، سعی کرده است تعادلی بین این دو قدرت رقیب ایجاد کند تا بتواند منافع خود را در منطقه خاورمیانه حفظ و تقویت کند.

نتیجه‌گیری

بررسی همسویی سیاست‌گذاری‌های امنیتی و اقتصادی میان روسیه و عربستان سعودی نشان می‌دهد که این همگرایی نه تنها محصول منافع مشترک در حوزه انرژی و امنیت منطقه‌ای بوده، بلکه به واسطه تغییرات عمیق در نگرش نخبگان سیاسی و تحولات ژئوپلیتیکی جهانی به یک همکاری راهبردی تبدیل شده است. تحولات بین‌المللی و منطقه‌ای، به ویژه پس از جنگ سرد و بحران‌های اخیر خاورمیانه، این دو کشور را به سمت ایجاد روابط استراتژیک و پایدار سوق داده است. همکاری‌های روسیه و عربستان سعودی بر پایه مدیریت بازار انرژی، مقابله با نفوذ آمریکا و مهار نفوذ ایران در منطقه، به عنوان عناصر کلیدی در این همگرایی عمل کرده‌اند. این همکاری‌ها که در قالب اوپک پلاس، توافقات نظامی، و تقویت روابط دیپلماتیک صورت گرفته، نشان‌دهنده اهمیت راهبردی و ضرورت این همگرایی برای هر دو کشور بوده است. همچنین، نقش بازیگران غیردولتی و تحولات پیچیده منطقه‌ای نظیر بحران سوریه و جنگ یمن، تأثیر بسزایی در تعیین مسیر همکاری‌های دو کشور داشته است. از سوی دیگر، نقش نخبگان سیاسی و تغییرات در دیدگاه‌های آنها نسبت به تهدیدات و فرصت‌های منطقه‌ای، موجب شده است که روابط روسیه و عربستان سعودی از یک همکاری صرف اقتصادی به یک شراکت استراتژیک با ابعاد امنیتی، نظامی، و دیپلماتیک گسترده‌تر تبدیل شود. در نتیجه، این همگرایی نه تنها موجب تقویت موقعیت این دو کشور در نظام بین‌الملل شده، بلکه به ایجاد توازن قدرت در مقابل دیگر قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی نیز کمک

کرده است. به طور کلی، نتایج این تحقیق نشان می‌دهد که همسویی سیاست‌های روسیه و عربستان سعودی به عنوان یک الگوی موفق از همگرایی میان قدرت‌های منطقه‌ای عمل کرده است. این دو کشور از طریق تعاملات مستمر و همکاری‌های استراتژیک، توانسته‌اند به منافع مشترک خود دست یابند و در برابر چالش‌های پیچیده جهانی و منطقه‌ای مقاومت کنند. این الگو می‌تواند برای دیگر کشورها نیز به عنوان مدلی برای ایجاد توازن و همکاری پایدار در محیط بین‌المللی مورد توجه قرار گیرد. این همگرایی، به ویژه در بستر تغییرات ژئوپلیتیکی جهانی و تحولات اقتصادی، توانسته است به ایجاد روابط استراتژیک و پایدار میان این دو کشور کمک کند. روابط روسیه و عربستان سعودی بر مبنای منافع مشترک در زمینه کنترل بازار انرژی، مقابله با نفوذ آمریکا، و محدود کردن تأثیرگذاری ایران در منطقه شکل گرفته و تقویت شده است. این همکاری‌ها، چه در قالب اوپک پلاس و چه از طریق توافقات نظامی و امنیتی، نشان‌دهنده اهمیت راهبردی این همگرایی برای هر دو کشور است. همچنین، نقش بازیگران غیردولتی و تحولات منطقه‌ای مانند بحران سوریه و جنگ یمن، به عنوان عوامل مهمی در تعیین مسیر همکاری‌های دو کشور عمل کرده‌اند. از سوی دیگر، نقش نخبگان سیاسی و تغییرات در نگرش‌های آنها در خصوص تهدیدات و فرصت‌های منطقه‌ای، باعث شده است که روابط میان روسیه و عربستان سعودی از یک روابط صرفاً اقتصادی به یک همکاری استراتژیک گسترده‌تر تبدیل شود که شامل ابعاد امنیتی، نظامی، و دیپلماتیک نیز می‌گردد. در نتیجه، این همگرایی نه تنها به تقویت موقعیت این دو کشور در نظام بین‌الملل منجر شده، بلکه به ایجاد توازن قوا در مقابل دیگر قدرت‌های منطقه‌ای و جهانی نیز کمک کرده است.

منابع

- Katz, Mark N.(2019) "Saudi-Russian Relations in the Putin Era." The Middle East Journal,
Lynch, Marc.(2013) "The Arab Uprising: The Unfinished Revolutions of the New Middle East." PublicAffairs.
Gause, F. Gregory. (2020)"The Future of U.S.-Saudi Relations: The End of the Affair?" Foreign Affairs,

- Heydemann, Steven.(2015) "Explaining the Arab Uprisings: Transformations in Comparative Perspective." Journal of Democracy,
- Bradshaw, Michael.(2014) "Global Energy Dilemmas: Geopolitics and Economics of Energy." Polity Press,
- Mitrova, Tatiana.(2019) "Russian Energy Strategy in a Changing World." Brookings Institution,
- Henderson, James & Mitrova, Tatiana.(2016) "Energy Relations Between Russia and China: Playing Chess with the Dragon." Oxford Institute for Energy Studies,
- Baev, Pavel K.(2018) "Russia's Pivot to Asia: The Multinational Dimensions of Economic and Energy Policies." Routledge
- Gause, F. Gregory.(2011) "Saudi Arabia in the New Middle East." Council on Foreign Relations.
- Cordesman, Anthony H.(2009) "Saudi Arabia: National Security in a Troubled Region." Center for Strategic and International Studies
- Bronson, Rachel.(2006) "Thicker than Oil: America's Uneasy Partnership with Saudi Arabia." Oxford University Press,
- Katz, Mark N.(2020) "Saudi-Russian Rapprochement: OPEC+ and Beyond." The Middle East Journal,
- Blanchard, Christopher M.(2019) "Saudi Arabia: Background and U.S. Relations." Congressional Research Service.
- Krane, Jim.(2019) "Energy Kingdoms: Oil and Political Survival in the Persian Gulf." Columbia University Press.
- Stevens, Paul. (2015)"The Role of Oil in Russian-Saudi Relations." Energy Policy.
- Mitrova, Tatiana & Boersma, Tim.(2018) "The Global Energy Landscape and Russia-Saudi Relations." Brookings Institution
- Rzhevskiy, Andrei.(2021) "Energy Security and Geopolitics: The Case of Russia and Saudi Arabia." Energy Studies Review
- Bromley, Simon.(1991) "American Hegemony and World Oil: The Industry, the State System and the World Economy." Polity Press.
- Mearsheimer, John J. (2001)"The Tragedy of Great Power Politics." W. W. Norton & Company.
- Gvosdev, Nikolas K. & Marsh,(2014) Christopher. "Russian Foreign Policy: Interests, Vectors, and Sectors." CQ Press.
- Fattouh, Bassam & Sen, Anupama.(2019) "OPEC at the Crossroads." Oxford Institute for Energy Studies
- Bitzinger, Richard A.(2020) "Russian Arms Sales and Geopolitical Influence." International Affairs,
- Finnemore, Martha & Sikkink, Kathryn.(1998) "International Norm Dynamics and Political Change." International Organization.
- Hopf, Ted.(1998) "The Promise of Constructivism in International Relations Theory." International Security
- Rumer, Eugene B. (1989) "The Strategic Role of the Soviet Union in the Middle East." RAND Corporation

- Trenin, Dmitri.(2018) "Russia's Middle East Policy: Old Divides, New Opportunities." Carnegie Endowment for International Peace
- Yegorova, Natalia.(2005) "Russia and the Gulf: The Shaping of Relations in the Post-Soviet Era." Gulf Research Center
- Fattouh, Bassam & Economou, Andreas.(2020) "Oil Price Wars and the Challenge of Managing Spare Capacity." Oxford Institute for Energy Studies
- Fattouh, Bassam.(2017) "Saudi-Russian Cooperation: Stabilizing Oil Markets in Times of Uncertainty." Oxford Energy Forum
- Stevens, Paul.(2022) "The Geopolitics of Oil: Russia and Saudi Arabia's Role in OPEC Plus." Energy Policy.
- Salisbury, Peter.(2017) "Yemen: Stemming the Chaos." Chatham House
- Knights, Michael. (2020)"Iran's Influence in Iraq: Countering Tehran's Threat." Washington Institute for Near East Policy

۳۱۹

علل همسویی
سیاستگذاری های
امنیتی - اقتصادی
فدراسیون روسیه و
عربستان سعودی
(۱۹۹۹-۲۰۱۹)